

■ INTERVIEW

Chemicus en kunstenaar Piet den Hertog:

'Mijn *eclectische* stijlontwikkeling, daar kan ik mij wel in vinden'

< TEKST GONDA DEN ENGELSMAN >

IN DIT NUMMER:

Interview met
Piet den Hertog

Wim keek 6

Van letter
tot leven 7

Meijmeringen 8

Die schrijft,
die blijft 9

Tussen de
lijntjes kleuren 10

The Beanery 11

Piet, een klassieke vraag: hoe is het allemaal begonnen?

'Toen ik (geboren in het waterrijke Reeuwijk, 1955) een knulletje van zes jaar was, hield ik met mijn broertjes en zusjes (in totaal negen) tekenwedstrijdjes: wie het beste een olifant, paard enzovoort kon tekenen. Ik koos meestal dieren of dingen uit die ik van tevoren al ruimschoots geoefend had. Daardoor won ik altijd. Daarna ben ik populaire dingen gaan tekenen zoals Pipo's, Fred en Wilma Flintstone, heksen enzovoort. Dat deden al mijn kameraden, dus waarom ik niet. Op de Mulo veel plezier in de tekenlessen

van de legendarische docent Nap gehad. Ik zou graag door gegaan zijn met het vak, maar volgens docent en mijn vader (groentekweker) zat er geen brood in het kunstenaarsvak. En het reclamevak, tja..'

'Heel goede herinneringen bewaar ik aan de teken- en handvaardigheidslessen van Tijs Huisman. Vooral het feit dat ik altijd een 10 kreeg, heeft me enorm veel zelfvertrouwen gegeven. Ook na de havo zag de decaan geen heil in een kunstzinnige carrière. Daarom ben ik maar op een research laboratorium gaan werken en een chemiestudie begonnen.

Totdat ik na anderhalf jaar gevraagd werd een serie cartoons te maken van mijn vertrekkende chef. Tijdens de afscheidsreceptie van mijn baas werd ik gecompimenteerd door de directeur van het laboratorium die me aanraade zo gauw mogelijk te vertrekken en wat te gaan doen met mijn artistieke gaven. Dat advies heb ik opgevolgd en ben meteen een avondstudie (LO) tekenen gaan doen.

Na approbatie van Jan van den Berge en Tijs Huisman (die vonden dat ik voldoende in huis had om verder te gaan in de beeldende vakken) besloot ik om de lerarenopleidingen tekenen en handvaardigheid te gaan doen.'

Welke opleiding heb je genoten?

'Ik haalde aan de SLO in Utrecht de tweede graads akten tekenen en handvaardigheid voor het middelbaar onderwijs. Daarna volgde ik >>

■ Piet den Hertog
Kistje met kweeperen
(2018)

■ Piet den Hertog - *De denker* (jeugdwerk)

de eerstegraadsopleiding tekenen en kunstgeschiedenis aan de Academie voor Beeldende Vorming in Amsterdam. Hierna verdiepte ik me, naast mijn docentschap aan de pabo en in het voortgezet onderwijs, in de lithografie en het aquarelleren. Sinds 1995 heb ik de smaak van de acryl- en olieverftechniek te pakken gekregen.'

Je bent in 2001 gestopt met werken als leraar in het onderwijs, kun je iets vertellen over deze stap?

'Na jarenlang havo-eindexamen tekenen gegeven te hebben aan de bovenbouw kreeg ik een groot aantal uren onderbouw op mijn bord en werden de uren voor de examenklassen gehalveerd. Dat had als gevolg dat ik veel minder gemotiveerde leerlingen kreeg. Na een jaar is me dat opgebro-

■ Piet den Hertog - *Het groene kratje* (2004)

ken. Ik herkende mezelf en mijn vak niet meer in de veranderde lessituatie. Toen heb ik de conclusie getrokken dat ik hier niet gelukkig van werd en de leerlingen ook niet en heb ik mijn ontslag genomen.'

Toch is het onderwijs niet helemaal uit je le-

ven verdwenen. Je schrijft methodes voor het basis- en voortgezet onderwijs. Waarom heeft dit je belangstelling en wat maakt het uitzetten van deze methodes zo leuk?

'Al tijdens mijn stage in het onderwijs kwam ik erachter dat ik het eigenlijk leuker vond om lessen te ontwerpen en uit te denken dan ze te geven. En als ik ze eenmaal gegeven had, was voor mij het nieuwtje er alweer van af. De didactische kant van het beeldend onderwijs heeft me altijd erg geboeid en dat is nog steeds zo. Vandaar de reeks methodes voor het beeldend onderwijs die ik geschreven heb, waarvan er enkele nog steeds bestaan. Komt bij dat dit ook inkomsten genereert, die ik goed kan gebruiken als aanvulling op mijn kunstenaarsinkomen.'

Kun je een hoogte- en dieptepunt noemen uit je schildersbestaan?

'Tja, goeie vraag. Hoogtepunt voor mij was het gereedkomen van het schilderij van het groene kratje in 2004 (zie afbeelding). Dit schilderij heb ik ge-

maakt naar aanleiding van de in 2001 gehouden tentoonstelling 'Nederlandse Realisten na 1950' in de Kunsthall in Rotterdam. Die expositie bleef 'hangen' en kwam weer terug na een periode van abstracte werken. *Het groene kratje* was het begin van een reeks realistische werken op papier en doek.

Echt dieptepunten in mijn schilders bestaan heb ik niet gehad. Wel een heel moeilijke periode in mijn leven, die zijn weerslag had op mijn werk. De tekening van het spoor in het gras (zie afbeelding) met het buiten het vlak liggende verdwijnpunt (!) is in dit verband veelzeggend. Ik herinner me dat ik me toen naar mijn werk toe moest slepen.

■ Piet den Hertog - *Spoor in het gras* (2009)

Onbegrijpelijk, gezien de talloze ideeën en plannen die ik altijd had en nog heb. Maar ook even onbegrijpelijk en onverdiend dat ik daar weer uit mocht komen.'

surrealistisch tot abstract. Hoe verklaar je die diversiteit en wat drijft je?

'Dit is echt de moeilijkste vraag. Voor die diversiteit heb ik absoluut geen verklaring. Of het moet het antwoord zijn op je vraag wat me drijft. Dat is namelijk Nieuwsgierigheid, louter en alleen nieuwsgierigheid. Hoe werkt dat, wat zou het schilderen doen als ik de kleu-

ren, de vormen of het contrast zo zou veranderen dat. Maar ook wellicht onzekerheid. Is dit wel mijn ding, mijn stijl. Kan ik het misschien niet beter zo doen of zo? Wordt mijn werk dan niet sterker of interessanter? Na kortere of langere tijd raak ik dan weer uitgekeken op een bepaalde stijl of vormgeving en gooi ik het weer over een andere boeg. Als ik het

werk ophang en het na een paar weken zat word, weet ik dat ik niet op het goede spoor zit.

Ik heb wel eens een kunstverzamelaar over

'Wel had ik een moeilijke periode in mijn leven, die zijn weerslag had op mijn werk'

Van de Korfmensen ben jij misschien wel degene met de meest wisselende schilderstijlen. Van realistisch naar impressionistisch en van

■ Piet den Hertog in zijn atelier

mijn werk horen zeggen dat mijn stijlontwikkeling eclectisch verloopt (*eclectisch* is het zandig toepassen van onderdelen en/of kenmerken van verschillende stijlen dat er een nieuw geheel of een nieuwe stijl ontstaat). Ik kan me daar wel in vinden.

Eigenlijk word ik soms wel een beetje moe van mijn ongebreideld zoeken naar de ultieme vormgeving en kijk ik oprecht uit naar de stijl die echt bij mij past. Dat wordt in ieder geval niet abstract en ook niet heel glad fotografisch realisme. Ik denk dat ik uitkom bij een soort schilderachtig poëtisch realisme. Zoals als het werk (*Kistje met kweeperen*, zie afbeelding) waar ik nu mee bezig ben. Daar doe ik iets met kleur, lichtval, toetsen en pas ik gemengde technieken en als slotlaag olieverf toe.'

Welke kunstenaars uit het verleden hebben je interesse?

'Een greep uit de vele schilders die briljant werk gemaakt hebben: Johannes Vermeer, Bonnard, Dick Ket, Pyke Koch en Carel Willink.'

Welke hedendaagse kunstenaars bewonder je?

'Kenne Gregoire, Matthijs Röling en Jaap Roose.'

Wat is je meest dierbare schilderij en waarom?

'*Lichtwachershuisje op Schokland*, olieverf op paneel, 68 x 20 cm, 2006. Omdat dit een plek is waar ik vroeger heel graag kwam. Helaas zijn de meeste bomen daar gekapt en is de sfeer nu helemaal weg, mijns inziens. Verder of misschien wel allereerst is het me >>

■ Johannes Vermeer: *Meisje met de rode hoed*

■ Pierre Bonnard - *Dinning room overlooking the garden*

dierbaar omdat ik in de tijd dat ik dit schilderde, de genade en gunst van God ervoer, die me bij ogenblikken geheel vervulde, met name ook tijdens het werken hieraan.'

■ Dick Ket - Zelfportret

■ Pyke Koch - De oogst

■ Carel Willink - Meisje in renaissancekostuum

Waarom kunnen de kijkers onmiddellijk zien dat het een echte 'Piet den Hertog' is?

'Voor zover ik dat als schilder/tekenaar zelf kan beoordelen, heeft een echte *Piet den Hertog* een flink contrast en is er behoorlijke aandacht aan vorm en compositie geschonken.'

Van de grote musicus J.S. Bach is bekend dat hij vaak boven zijn composities SDG (Soli Deo Gloria) noteerde. Kun je iets vertellen van jouw bevinding op dit punt in relatie tot het omgaan met bewondering, complimenten en applaus van de toeschouwers van je werk?

'Allereerst is de trots in mij een kort leven beschoren als het besef van het slechts rentmeester te zijn van deze gave tot me doordringt. Ook kijk ik heel regelmatig naar

mensen boven me die meer bewondering en applaus verdienen met hun werk dan het mijne. En die zijn er in overvloed geweest en zijn er nog gelukkig. Mensen waar je veel van kunt leren. Als de trots me in zijn macht heeft,

duurt het meestal niet zo lang of ik krijg een gevoelige klap die me weer met twee benen op de grond zet of op de knieën brengt. Hoewel ik soms, en misschien wel vaker dan me lief is, behoefte heb aan erkenning en applaus, is dat niet wat me in mijn werk drijft uiteindelijk. Ik merk dat ik het meeste plezier beleef aan de verwondering en de ontroering, de emotie, de opwindende ook, van iets dat je ontdekt, iets dat 'zomaar gebeurt'. Iets dat je ineens in de schoot geworpen wordt, naar het schijnt. Maar dat in werkelijkheid je door de Heere gegeven wordt, dat je dat krijgt of dat ziet. Zo ervaar ik dat tenminste.'

In 2001 typeerde je in een interview Korf als: 'Korf is nu nog een Gideonsbende'. We zijn 17 jaar verder. Hoe zou je Korf nu willen typeren en hoe zie je het toekomstperspectief voor Korf?

'Heb ik dat echt gezegd? Dat zal wel, als die

■ Piet den Hertog - Lichtwachershuisje

opmerking uit een interview ontsnapt is. Inmiddels is die typering mijns inziens wel aan een update toe in 2018.

'Een Gideonsbende is een kleine groep strijdbare en actieve personen die als voorhoede van een grotere groep optreedt', volgens het

woordenboek. Klein is *Korf* nog steeds met niet veel meer dan 50 leden. Strijdbaar en actief vind ik nu niet echt sluitende kwalificaties

■ Kenne Gregoire - De volgende dag

■ Matthijs Röling - Piano en fauteuil

■ Jaap Roose - Amaryllis

voor alle leden van *Korf*. Ik denk dat de meeste leden door hun leeftijd of functie in het dagelijkse leven (veelal docenten) niet zo strijdbaar en beeldend actief (meer/kunnen) zijn. Een voorhoede vormt *Korf* wellicht nog wel als je kijkt naar het artistieke niveau van de gereformeerde gezindte. Maar kijk je naar het beeldend werk van de *Korf*leden in vergelijking met dat van hedendaagse kunstenaars, dan kun je volgens mij niet bepaald spreken van een voorhoede. Dan bevindt ons werk zich, denk ik, in de achterhoede van de moderne kunstcaravaan. Ik vraag me af of dat wel zo erg is. We moeten daarom wellicht er ook voor waken niet een te grote broek (of rok natuurlijk) aan te trekken.'

Welke goede raad zou je *Korf*-kunstenaars willen meegeven?

'Vreest God en houd Zijn geboden, want dat betaamt alle mensen. Daarom wil ik het bestuur en alle leden met klem oproepen geen medewerking te verlenen aan exposities op zondag. Hoe je ook over het vierde gebod denkt, het heiligen van die dag loslaten, staat mijns inziens op gespannen voet met een authentiek en nabij leven met de Heere. Je doet God dan te kort en schaadt je eigen geestelijke leven.

Verder raad ik iedereen aan om regelmatig beeldend bezig te zijn en kritisch te blijven kijken naar je eigen werk.'

Je exposeert ook regelmatig en hebt een eigen website. Hoe verloopt het commerciële proces? Denk aan het vinden van een galerie, contact met kopers, social media en opdrachten.

'Meestal levert een expositie wel verkoop van een of meer schilderijen op. Vaak komen er ook opdrachten uit voort. Of worden bezoekers van een expositie verzamelaars van mijn werk. Een enkele keer verkoop ik werk via mijn website. Verder verkoop ik zo nu en

dan wel eens een giclée of een schilderij tussen exposities in. De verkoop van kaarten brengt verder wat geld in het laatje. Dat geldt ook de workshops op voornamelijk basisscholen. Zo nu en dan verzorg ik ook grote kunstwerken voor de gemeenschapsruimte of gangen in scholen: basisscholen en middelbaar beroepsonderwijs. Last, but not least, dragen de royalties van diverse methodes beeldend onderwijs jaarlijks nog bij aan mijn inkomen.

Het vinden van galeries voor expositie of verkoop van mijn werk is bijna uitgesloten omdat ik niet op zondag wil exposeren. Om het jaar exposeer ik in galerie *De Schuur* van Maarten 't Hart in Balkbrug die een van de weinige galeriehouders is, die niet op zondag exposeert of klanten ontvangt.

Contacten met kopers zorgen nogal eens voor vriendschappen voor het leven. Met social media heb ik niets en doe ik dus ook niets.'

Tot slot: *Korf* krijgt een eigen galerie. Galerie Op Reformatorisch Fundament. Goed idee?

'In ieder geval moet die galerie dan wel als een huis staan, gezien het genoemde de-gelijke fundament. Maar adeldom verplicht natuurlijk. Als podium voor mensen uit de gereformeerde gezindte die op een laagdrempelige wijze, vanuit bijbels perspectief gezien verantwoorde kunst willen kijken en kopen, lijkt me dat geen gek idee.

Maar hebben we wel voldoende werk van niveau en mankracht voor het draaiende houden van de galerie in huis? En: iets beginnen is makkelijker dan volhouden.' •

WEB: www.pietdenhertog.nl

C O L U M N van het bestuur

'A BIGGER SPLASH'

< TEKST TIJS HUISMAN >

Het komt wat vreemd over als je vertelt dat je aan de buitenkant van je huis wilt gaan wonen. Het keukenblok zal tegen de buitenmuur worden gemonteerd, naast de voordeur en de brievenbus. De schemerlamp, de luie stoel, de tafel en het bed kunnen, om binnen ruimte te besparen met gemak buiten worden geplaatst. Wat een ruimtebeleving heb je dan binnen en vooral buiten! Whow! Dat niemand op deze creatieve gedachte van ruimtebesparing in huis komt, is echter niet zo verrassend. Hoewel het concept uitvoerbaar is, gaat de praktische realisering in tegen het natuurlijke streven van de mens om beschutting te ervaren, te genieten van veiligheid en warmte. Niet aan beginnen!

Buiten en binnen zijn oerprincipes. Buitenkant en binnenkant. Buiten en het meestal verborgen ge-

Elke herfst neemt de verzamelwoede bezit van legers kinderen

heim aan de binnenkant hebben te maken met de scheppingsorde. Het lijkt er op dat in het bijzonder kunstenaars, dichters en schrijvers daar oog voor hebben. En niet te vergeten kinderen! Het oog hebben voor het wonder van het binnenste en buitenste is vooral ook kinderen gegund. Hun nieuwsgierigheid en adoratie van het mooie en interessante kan aanstekelijk werken.

Zij zijn bijvoorbeeld altijd weer verbaasd dat er in de stekelige kastanjebolster die uit de kastanjeboom is gevallen, zo'n mooie binnenkant verborgen zit. Elke herfst neemt de verzamelwoede bezit van legers kinderen. Hoe meer kastanjes zij bezitten, des te gelukkiger zijn zij. Dat volwassenen van hun fiets stappen, hem op de standaard zetten en even een paar kastanjes oprapen, is overigens geen zeldzaamheid.

Ik geef eerlijk toe dat ik er dit jaar ook een paar heb opgeraapt en mee naar huis genomen en... met mijn zakdoek opgepoetst! Zo prachtig, zo'n ge- >>

weldige intense kleur bruin, zo'n niet te evenaren glans. Vijf kastanjes liggen nu op mijn tafel in de woonkamer. Alle vijf met toch elk een ander gezichtje, deukje en golfje.

Het zal me niet verbazen als ik een dezer dagen een paar lucifers opzoek om... van een kastanje een mooi poppetje te maken. We wachten af.

Het zich verbazen over het wonder mag niemand verliezen. Daarom moeten vooral kunstenaars zich te weer stellen tegen vanzelfsprekendheid en de gemakzucht. Zij moeten open blijven staan voor het wonder, ook al is het soms maar een klein wondertje. Het kan hen hoe dan ook in beweging brengen en inspireren. Dat vooral. De kastanjes en luciferhoutjes behoeven niet bij voorbaat te worden uitgesloten als aanleiding tot een boeiend werkstuk!

De Engelse schilder David Hockney heeft een aantal prachtige schilderijen gemaakt waarbij alleen al het spetteren en het uiteenspatten van het wateroppervlak het simpele uitgangspunt was. Wat ik zelf na de herfst met de kastanjes ga doen? De tijd zal het leren.

■ David Hockney - *Splash*

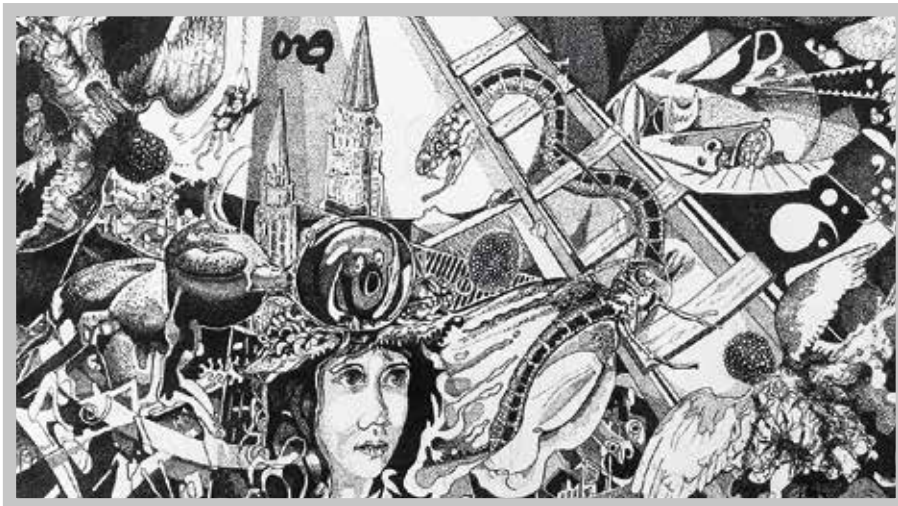
Als ze dan van fijnproevers en kunstkenners (zoals ik al had verwacht), geen kastanje-poppetjes mogen worden, doe ik ze toch maar weg. Zeker weten dat ik ze niet zomaar in de kliko kieper. Daarvoor hebben ze mij en veel anderen teveel moois gebracht. Ik weet al wat, als ze dan toch weg moeten, laat ik ze een voor een in het water vallen.

Wat spettert dat mooi! Wat is het een mooi woord voor een mooi geluid: Plop... plop... plop... plop... plop! ■

Ontmoeting met een kunstcriticus

Wim keek...

< TEKST MARTIN DE HEER >

Ergens in het begin van het jaar 2018 was me gevraagd hoe ik het zou vinden als Wim Post op een *Korfbijeenkomst* mijn werk zou bespreken. Ik kende Wim Post niet, maar hij zou wel een kunstliefhebber zijn. Stond hij niet in het *Korfbboek*? En was het niet de voorzitter zelf die dit plan tussen neus en lippen door tijdens een vergadering aan me voorlegde? Ik gaf dan ook aan dat ik het geweldig zou vinden.

Toen gebeurde er een hele tijd niets. Maar achter de schermen werd dit idee blijkbaar koortsachtig verder uitgewerkt. Want opeens werd duidelijk dat Wim Post op 22 september echt een presentatie over mijn werk zou gaan houden. Nog voor de zomervakantie hoorde ik dat. Weer werd het stil. Begin september kreeg ik echter een mail van Wim Post zelf. We moesten elkaar echt gaan bellen! Bespreken hoe we de vergadering zouden vormgeven! Een groslijst maken van te tonen en niet te missen werken! Maar het kwam er niet van. Wel ging Wim aan de slag met het werk dat ik voor hem op Instagram plaatste onder het kopje 'Post voor Wim.'

Dichtst bij

Opeens was het bijna zaterdag! De bijeenkomst zou dus in Kootwijkerbroek zijn. Ik kreeg weer een e-mail van Wim waarin hij me uitlegde hoe hij te werk was gegaan. Hij had

mijn prenten op allerlei manieren benaderd. Wim had er bewust voor gekozen om verder geen contact met me op te nemen, want op die manier kon hij het dichtst bij mijn werk komen. Ik vond dat wel een mooi standpunt. Op 22 september zag ik Wim Post dan in het echt. Hij had het over mijn werk –waarin hij veel herkende– in combinatie met het ds. Hogenbirk-syndroom. Hij benoemde Jan-Willem. Hij liet Arvo Pärt horen. Hij combineerde mijn krabbel met die van Albrecht Dürer (een vergelijking waar ik mee kan leven). Meneer Nap, Leo Vroman en Picasso kwamen ook voorbij.

Spannend

Wim gaf aan dat hij plezier had beleefd aan de 'ontdekkingsreis' naar mijn werk. Hij had er van genoten! En ik heb eigenlijk ook genoten van de morgen in Kootwijkerbroek. Het werd een spannende reis –voor mij dan– door mijn werk en de koffie was goed. Ook was er mooi nieuw werk van andere leden. Terloops kreeg

ik ook nog een bos bloemen omdat ik opeens in het bestuur zat. Maar het allermooiste? Dat vond ik het idee dat Wim Post de moeite had genomen om echt naar mijn tekeningen te kijken. Hij nam ze waar en legde verrassende verbindingen. Soms sloeg hij de plank mis, vaak kwam hij akelig dichtbij. Dat verontrustte me ook wel een beetje. De meeste mensen vinden je werk toch alleen maar 'leuk' of 'apart'? Wim nam de moeite om echt te kijken en daardoor kwam ik hem in mijn eigen prenten tegen. Hij interesseerde zich oprecht in mijn werk! En zo ontmoette ik hem ergens in mijn hart. Een mooi idee, eigenlijk. Dat iemand door goed te kijken even van binnen naast je komt staan. Even een echte ontmoeting, even echt contact.

Voor altijd dank, Wim! •

bijEEN in 2019 DV

■ Zaterdag 9 februari

Locatie: Driestar Educatief Gouda
Lezing (13.00-14.00 uur) door
Christine Stam - van Gent
Onderwerp: 'Een heilige gave en
een dienstbaar brein – gedachten
over kunstenaarschap'
Belangstellenden hartelijk
welkom, toegang vrij.

■ Zaterdag 11 mei programma nog onbekend

■ Zaterdag 21 september programma nog onbekend

Noteer deze data
vast in uw agenda!

400 jaar Dordtse Synode

Van letter tot leven

< TEKST STEINIE BOENDER >

Op vrijdagavond 26 oktober jl. om een uur of zeven in de avond reden Geertje en ik naar de Wilhelminakerk in Dordrecht. We kwamen te laat... Op de achterste rij stilletjes neergestreken, zag ik links van ons een oud-docent van de academie in Tilburg.

Rechts van ons zaten Tijs en Martin die natuurlijk keurig op tijd waren. De expositie 'Van letter tot leven' werd geopend en wel op deze dag omdat de Synode van Dordrecht 400 jaar geleden op deze datum begon. Vanuit deze (korte) kunstexpositie, georganiseerd door Platform Kerk en Kunst, werd een programma gestart met veel verschillende activiteiten dat 180 dagen zou duren. Net zo lang als de Synode indertijd vergaderde.

Wijsheid

Wat we zagen was heel divers, voor een ieder was wel min of meer de pure Bijbeltekst of de beleving daarvan het uitgangspunt. Grafische werken, schilderijen, textiele werkvormen, illustraties, etsen, een reliëf, verschillende installaties, een film, prachtige muziek en zelfs nog een dans; we konden het allemaal bekijken en beluisteren in de mooie ronde Wilhelminakerk.

Wat opviel was een klein intiem ruimtelijk werkje van Leja van Gog - van der Griendt, met als titel 'In het verborgene maakt Gij mij wijsheid bekend'. Het geheel was ongeveer 25 cm hoog, een nisje van hout. Dakje erop, zorgvuldig gemaakt stoeltje erin met een heel klein boekje dat er opengeslagen op lag. Klaar om verder te lezen... bovenin hing een prachtige lamp, gemaakt van tin, precies op de juiste hoogte om licht te hebben, teneinde zo weer verder te kunnen lezen. Alles heel

■ Leja van Gog - *In het verborgene maakt Gij mij wijsheid bekend*

minutieus gemaakt... In een oud vergeeld opengeslagen boek dat ernaast lag, waren de woorden 'in het verborgene maakt Gij mij wijsheid bekend' met een dun potlood voorzichtig onderstreept. Waarschijnlijk een oude preek. De bron en het uitgangspunt voor het werk. Het geheel was qua sfeer en materiaal zo ge-

maakt dat je direct zachtjes ging praten met elkaar.

Kleinste

Inmiddels is deze rijk gevarieerde expositie alweer afgelopen. Er waren nog 40 kunstwerken, er is er nu maar één besproken. Misschien omdat het de kleinste was? Het programma loopt verder... Bij wat napluizen op internet kunt u nog vast nog veel informatie vinden. Dordrecht en de Synode staan weer even in de schijnwerpers. •

■ Wilhelminakerk Dordrecht

Boek: *De hemel zonder schroeven*, Marieke van Meijeren

Meijmeringen

< TEKST GEERTJE VAN DEN BROEK >

Het bestuur van *Korf* is in contact gekomen met kunsthistoricus en schrijfster Marieke van Meijeren. Zij heeft onze vereniging geïntroduceerd bij CLO waarvan zij bestuurslid is. Het intrigerende boek *'Een hemel zonder schroeven'* is door haar geschreven. In haar boek beschrijft zij niet alleen het verhaal van Maria, maar ook komen tal van kunstbeschouwingen voor. Een paar fragmenten.

[PAGINA 33/34]

(...) 'Ze lijken wel dood, met die blauwe gezichtjes', fluisterde een vrouw naast haar: 'Dat het Stedelijk hieraan meedoet'. Ze staaarde naar de schilderijen. Vier baby's op een rij, de lelijkste ooit. Ze verschilden in kleur; maar allen waren glazig bleek, Zo vaal, blauwgroenig. Het pigment van van oude meesters die huidskleur wil-

den nabootsen. De kleur van de, bijna intredende, dood. Het leek alsof ze de geur rook, van eigeel, tempera, de ondergrond van gips of kalk. Dit was goed, heel goed. Dit ging over liefde, over dood, over verlangen. Zo anders dan haar eigen houtskooltekeningen waarin ze, hoe ze ook probeerde, die gelaagheid nooit kon krijgen. Een kip was een kip, een danseres een danseres, een grijze onweerslucht een grijze onweerslucht.

In niets leken de vier gedochten op de plaatjes in blijde babybladen, op blijde geboortekaartjes, in blijde het-doet-pijn-bevallingsposters. Zelfs niet op haar huilende baby thuis. Ze keek haar aan. 'De vierde is rood'. (...)

■ Marlène Dumas - *The First People (I-IV)*, 1991

[PAGINA 46/47]

(...) De serene, in tempera geschilderde mond zei dingen die ze zich later niet wilde herinneren. Het ging zo. Bladerend in kunstboeken zocht ze naar afleiding. Ze scheurde koffiefilters doormidden en stopte ze tussen de bladzijden. Beeld na beeld kwam voorbij. Soms vielen papiertjes op haar schoot wanneer ze het boek waarin ze las dichter bij haar ogen bracht. Toen Dora en Spot om een plekje in haar leunstoel miauwden, zette ze de katten op de grond en hurkte voor de boekenkast. In kleermakerszit maakte ze stapeltjes. Caravaggio naast Vermeer, Turner naast Géricault, Breughel naast Botticelli. Sommige platen waren tijdloos. Géricaults verwrongen lichamen (in 'Het vlot van Medusa') leken op aangespoelde lijken op Lesbos. Alleen het decor was in tweehonderdvijftig jaar veranderd; van een bouwvallig vlot naar leuke rubberboten. Ze sloeg een bladzijde om. Een andere zee kwam haar tegemoet. (...)

[PAGINA 123/124]

(...) De kunstkenner vertelde over Rothko's 'lichtgevend zwart'. Ze zocht het schilderij in een catalogus op. 'Black on Grey' was saaiër dan ze dacht. Twee grijze vlakken. In de kantlijn stond dat Rothko een jaar nadat hij het doek schilderde, zelfmoord pleegde.

Uit de losse pols tekende ze mensen met nummers in hun oren. En koeien. En hanen met reusachtige kammen. Daarna pakte ze markeerstiften, kleurde de beesten in –roze, mintgroen en oranje– en hield ze onder de kraan. Het water spoelde de kleuren weg. Wat overbleef, was een zwart-witte schets.

Wat weg was, werd gezien – wat aanwezig was, genegeerd. Leven moest ze, dingen scheppen, onbereikbare werelden binnengaan. ●

■ Mark Rothko - Black on grey

Verslag van de CLO-literatuurdag 2018 - met *Korf!*

Die schrijft, die blijft

< TEKST STEINIE BOENDER >

Op een avond liep ik bij ons door de straat en het viel me op dat na het plastic afval ophalen van die dag er nog één zak helemaal alleen aan een lantaarnpaal hing te bungelen.

Er stak heel triomfantelijk een wc-borstel uit, alsof hij de aandacht op zich wilde vestigen. Dat lukte! Het was toch al donker en ik werd vooral heel nieuwsgierig naar het rode label dat aan de zak vastgemaakt was en liep er heen. Achter de reden van weigering stond met blokletters geschreven 'playborstel' = restafval. Dubbelzinnig, maar mooi toch?

Essentie

Thuis maak ik allerlei briefjes waarop ik met mezelf afspreek wat en wanneer ik dingen moet doen. Ik streep ze door, maak steeds nieuwe briefjes van de dingen die overblijven en voeg de nieuwe dingen toe. Op deze wijze ervaar ik zelf ook wat de essentie van schrij-

trines met ruimtelijk werk van Tijs Huisman en Teus van Middelkoop. De aanwezigheid van *Korf!* is duidelijk. Het is goed om ons te realiseren dat de beslissing van het CLO-bestuur om deze dag gezamenlijk op te trekken, ook paste in het streven van het *Korf!*bestuur om zijn contacten met anderen uit te breiden.

Er is een boekentafel met nieuwsgierig makende titels en er worden nog meer boeken uitgepakt. Liesbeth Labeur hangt haar werk op. Zij is genomineerd voor de CLO-literatuurprijs en hangt de aan haar boeken gerelateerde tekeningen op. Er loopt een fotograaf rond en er is een journalist van het Reformatorisch Dagblad. In een gezellige ontspannen sfeer beginnen we de dag.

Geloof

De eerste lezing doet Els Florijn, die heel eerlijk verslag doet over de ontwikkeling van haar geloof en de hoop die voor haar overblijft. Daarna genieten we van prachtige, zui-

In een gezellige ontspannen sfeer beginnen we de dag

ven is: *schrijven legt vast, documenteert, attendeert, maar is er ook om overdachte teksten te delen.*

Over dat laatste ging het op 17 november jl. in Gouda waar een groepje *Korf!*leden de CLO-Literatuurdag meemaakten om eens te kijken of we ook iets samen kunnen doen. Het thema van de dag is *Het nagelaten geloof*. We zijn al vroeg aanwezig en zien dat op tafels werk van *Korf!*-exposanten een plaats heeft gekregen. Mappen met tekeningen van Geert Lammers en Martin de Heer, werkstukken van Geertje van den Broek en Steinie Boender zorgen voor een fraaie presentie van onze vereniging. Van twee andere leden, Jan den Ouden en Gerard van Rossum, hangt van elk een schitterend schilderij. Dan zijn er nog twee vi-

vere en afwisselende blokfluitmuziek, heel knap ten gehore gebracht door oud-driestar-docent Kees Kramp.

Christelijke waarheden

In de tweede lezing, verzorgd door Maarten van der Graaf, worden we goed wakker gemaakt! Maarten gaat flink met de bezem door alle christelijke waarheden en ervaringen die tot nu toe zijn pad kruisten. Laat ze opstuiven en met een plof op de grond of in het water belanden. Hij geeft toe dat iedereen het recht heeft om de echte waarheid te vinden. Een eigen overtuiging te hebben, lijkt hem zelfs gevaarlijk. Hij zoekt elke dag opnieuw naar wat waar is. >>

MARIEKE VAN MEIJEREN (1983) is kunsthistoricus en schreef eerder de roman *Vleugelslag*. Ze woonde van 2011 tot 2013 in Congo waar ze van dichtbij onveiligheid meemaakte. Toen rebellengroep M23 haar woonplaats Goma innam, moest ze evacueren. Ze is bestuurslid van het CLO en schrijft columns over literatuur in het opinieblad *De Nieuwe Koers*.

WEB: www.mariekevanmeijeren.nl

Na de pauze is er poëzie van René van Loenen. Het is jammer dat het forumgesprek dat daarna plaats vindt vrij kort is. Het had wel wat langer mogen duren.

Boeiend

Tijdens de korte lunch praten we er nog even over na en bekijken we elkaars werk. Daarna is het tijd voor de workshops. Je hoort hoe het wordingsproces van een boek overeenkomsten vertoont met het ontstaan van tweedimensionaal werk. Boeiend hoe de één historisch onderzoek doet, de ander zijn eigen verhaal in een andere context plaatst en de derde zoekende is naar wat nu eigenlijk waarheid is. Pieta van Beek voert ook nog kort het woord. Zij heeft jaren in het buitenland gewoond en raadt aan dat ook te doen om reden dat je dan echt op jezelf wordt terug geworpen. Uit de genomineerde schrijvers wordt Johan

■ Steinie Boender - *Dagboek*, zeefdruk op perspex, 1995

Lock gekozen. Hij schreef *'De erfenis van Adriaan'*. Uit de door hem uit dit boek voorgelezen bladzijden blijkt zijn gevoel voor humor en oog voor detail. Het concreet en luid voorlezen van een vloek had hij beter achterwege kunnen laten.

Bovenstaande is wellicht niet helemaal compleet, schrijven is niet echt mijn ding. Maar nog even over de dubbelzinnigheid van de

dag. Wat mij erg opviel is dat de manier van denken die Maarten en Liesbeth vooral naar voren brengen mij als mens erg bekend voorkomt (zie *'Dagboek'*).

Wennen

Wij voelden ons als *Korf*mensen toch enigszins als katten in een vreemd pakhuis. Wellicht ligt dit ook deels aan het thema van de dag, een beetje doorbijten kan geen kwaad en alles voor zoete koek slikken is zeer geestdodend. Maar ik vroeg me ondertussen wel af of we als christenen er wellicht aan zijn gaan wennen om aan God te twijfelen? Er zijn veel mogelijkheden om samen dingen te doen vanuit zoveel verschillende disciplines, maar laten we de Bijbelse lijn aanhouden en ook met onze twijfel tot onze Schepper gaan.

Het werk is ontstaan in een periode waarin ik zeer ernstig twijfelde aan alles waar ik vertrouwd mee was. Op de mac experimenteerde ik naar hartenlust met stukjes tekst van mezelf en beelden die ik overal en nergens vond. Er zijn verschillende zeefdrukken ontstaan binnen dit thema. ●

Tussen de lijntjes kleuren

< TEKST GEERT LAMMERS >

Mijn juf op school: 'Netjes tussen de lijntjes schrijven kinderen, ik doe het op 't bord even voor, goed opletten!' Juf op school: 'Netjes tussen de lijntjes kleuren, ik doe het niet voor, je weet wel hoe het moet!' En ik denk heel brutaal: 'Juf, als ik niet tussen de lijntjes wil kleuren, doe ik het niet!'

Als je niet tussen de lijntjes wilt kleuren, doe je het gewoon niet, het mag wel, maar het hoeft niet! Vrijheid!! Daar gaat het om: neem die vrijheid! Probeer dingen uit.

Neocolor

Ik ga jullie iets vertellen over het kleuren met *Neocolor I* en *Neocolor II*. *Neocolor* is een krijtsoort die na het aanbrengen niet of nauwelijks afgeeft. Dat is een pluspunt. *Neocolor I* is watervast.

Neocolor II kun je oplossen met water. Je kunt

er met de penseel in werken, maar ook het krijtje nat maken en dan er mee tekenen. De lijnen vloeien dan enigszins uit. Je kunt ook het papier van het krijtje verwijderen en het in water dopen en het plat over het papier bewegen, zodat er een brede partij kleur ontstaat door één beweging. Een andere manier

van werken is: eerst een tekening maken met *Neocolor I*, dan er verder in werken met vochtige *Neocolor II*. De lijnen van de tekening met *Neocolor I* blijven zoals je ze hebt getekend.

Kleurboeken

Ook is *Neocolor* goed te gebruiken bij kleurboeken voor volwassenen. Soms kosten die kleurboeken maar weinig. Ik heb zo'n boek gekocht voor € 2,50 *Gustave Dore De Bijbel* met 200 afbeeldingen.

Ben er in begonnen te kleuren met *Neocolor II* en niet altijd tussen de lijntjes zoals je ziet.

Neem de vrijheid! •

1965 / Edward Kienholz (1927-1994)

The Beanery

< TEKST GEERTJE VAN DEN BROEK >

Wie het Stedelijk bezoekt, zoals mijn man en ik deden afgelopen zomer, raad ik aan een kijkje te nemen bij een bekend kunstwerk van Kienholz. Reken dan wel op een wachtrij, compleet met dranghekken.

Te zien is een langgerekte *container*, eentje van het rommelige soort. *'The Beanery'*, staat uitnodigend op het uithangbord. Blikkerige muziek schalt me tegemoet als ik eindelijk binnenstap. Ik bevind mij in een niet alledaags café en het is er steendruk. Beroerd luchtje, iets tussen naaimachineolie en verschaald bier; vreemde, stille figuren in het halfduister. Ik sta temidden van gasten die – een beetje griezelig – elk moment in beweging lijken te kunnen komen. Bevreemdend, want ik zie geen gewone lui;

vrouw daar met haar pluizige hondje – bedelend om aandacht. De lapzwan achterin. Het neemt me te pakken, ik ben sprakeloos – net als al die 'mensen' hier. Hier heeft de tijd stilgestaan in een niet te verklaren tijdloosheid.

Teleurstelling

Inmiddels wil ik de popelende bezoekers daarbuiten niet te lang laten wachten en daarom besluit ik na een tijdje nog maar eens te gaan kijken. Eenmaal weer binnen, overvalt me een gevoel van diepe teleurstelling: de

Dwalend van voor naar achter en weer terug neem ik de sfeer in mij op

ze hebben een klok als hoofd: wekkers, ouderwetse bimbams, malle uurwerken. Dwalend van voor naar achter en weer terug neem ik de sfeer in me op. Die verveelde

betovering van het eerste moment is verbroken. Ik heb het allemaal al eens gezien en beleefd... het is op! Wat achterblijft, is een indruk van ongekende leegheid.

[Uit de NRC van 28 juli 2012]

De bar waar de tijd niet stil kan staan

DE RESTAURATIE – *The Beanery*, een cafeetje van nog geen twee meter hoog en een kleine zeven meter lang, is een van de populairste kunstwerken uit de collectie van het Stedelijk Museum. Kienholz maakte het in 1965 naar een bestaand café in Los Angeles, waarna het Amsterdamse

Stedelijk de sculptuur in 1970 aankocht. *The Beanery* werd direct een publiekslieveling en was vrijwel altijd in de vaste opstelling te zien. Dus toen het museum in 2004 haar deuren sloot voor een langdurige verbouwing, was het juist dit werk dat het meeste gemist werd. >>

De grootste uitdaging van de restauratie was de vloeibare kunsthars waarmee Kienholz zijn hele installatie heeft overgoten. Door die vernislaag wilde de kunstenaar zijn scène als het ware bevroren in de tijd. Maar de polyester hars is in de loop der jaren steeds donkerder geworden. Het tele-

overheen gegoten, en deze keer hardde die hars wel goed uit. Laganà schijnt met ultraviolet licht op een flesje tomatenketchup om het verschil te laten zien. De ene laag glimt en is gemakkelijk af te nemen, de andere laag is dof en levert haar de grootste problemen op. „Vooral op organisch mate-

de afgelopen jaren, voor iedere presentatie weer, de geur heeft nagebootst. „Door onder andere asbakken uit het museumrestaurant te legen en die te mengen met een flesje bier.” De urine werd om hygiënische redenen vervangen door ammonia en voor het vet bakte ze thuis spek. Ze grinnikt. „Het vet ging naar The Beanery, het spek aten we zelf op.”

Edward Kienholz (1927-1994) maakte The Beanery in 1965. Kienholz kopieerde zijn stamcafé The Original Beanery aan de Santa Monica Boulevard in Los Angeles op tweederde van de ware grootte. Alles in het café is levensecht: van de figuren – gemodelleerd naar bekenden van de kunstenaar – tot de bar, flessen drank, asbakken, kassa, telefoonboek, jukebox en de foto's aan de muur. Opvallend is dat alle café-gasten een klok hebben in plaats van een hoofd. Alleen de barkeeper, gemodelleerd naar Barney, de toenmalige eigenaar van het café, heeft een gezicht. De wijzers staan in alle klokken op tien over tien. Aan de krant op de bar is af te lezen dat de dag die Kienholz heeft stilgezet 28 augustus 1964 is. Op die dag las de kunstenaar in de Original Beanery de krantenkop Children Kill Children in Vietnam Riots en kwam hij op het idee voor dit werk. Het kunstwerk is een soort tijdsCapsule; het toont het leven in de Verenigde Staten aan de vooravond van de Vietnamoorlog. Zelf zei Kienholz: „Het hele ding symboliseert het verloop van de echte tijd (de krantenkop van 28 augustus) naar de surrealistische tijd in de bar waar mensen hun tijd verspillen, de tijd doden, de tijd vergeten en de tijd negeren.” ●

foonboek bijvoorbeeld, lijkt wel zwartgeblakerd. „De hars die Kienholz gebruikte, bestond uit twee componenten”, legt Laganà (restaurateur) uit. „Maar de kunstenaar heeft die componenten niet goed gemixt. Daardoor is de hars niet goed uitgehard en altijd plakkerig gebleven. En dat trekt veel vuil en stof aan.”

In 1983 heeft Kienholz, samen met Stedelijk-restaurator Kees Aben, zelf nog een poging gedaan zijn Beanery schoon te maken. Daarna heeft hij er opnieuw kunsthars

riaal zoals de kleding. Daar krijg je het niet meer vanaf.”

Over één ding was Kienholz heel duidelijk: de geur van The Beanery. Weerdenburg draait een klein wit potje open waar de kunstenaar 'SMELL' op heeft geschreven. Er komt een penetrante stank uit die inderdaad doet denken aan een uitgewoende kroeg na sluitingstijd. „Dit potje heeft hij meegeleverd als referentie. Het is een mix van ranzig vet, as, bier, mottenballen en zijn eigen urine.” De restaurator vertelt hoe ze

WEB: www.nrc.nl/nieuws/2012/07/28/de-bar-waar-de-tijd-niet-stil-kan-staan-1135252-a39251

bijKORF
magazine

COLOFON

Dit magazine bijKORF verschijnt: 2 á 3 maal per jaar

Bestuur: Tijs Huisman (voorzitter), Geertje van den Broek (secretaris/penningmeester), Gonda den Engelsman, Martin de Heer, Jan den Ouden

Korf media: www.korfinfo.nl | Facebook | 'Bij Korf' Instagram | Gonda den Engelsman, Martin de Heer

Grafisch ontwerp en vormgeving: Nico de Deugd, Dordrecht | Kopij: versturen naar g.ouden@xs4all.nl

KORF / RABOBANK rekeningnummer : NL38 RABO 0333 6428 99 t.g.v. Kunstenaars op Reformatorisch Fundament